

**Горпинюк О.П. к.ю.н., доц.,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів**

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграційний курс України в кримінально-правовій політиці передбачає наближення до європейських стандартів як на рівні законодавчої влади, шляхом адаптації законодавства із європейським кримінальним правом, так і на рівні судової практики з метою гармонійного тлумачення відповідних норм. Проте адаптація національного законодавства з багатьма нормативно-правовими актами ЄС «*acquis* ЄС», що перелічені у додатках до Угоди про асоціацію та в інших міжнародних договорах між Україною та ЄС, без сумніву, є одним із найскладніших викликів для сучасної кримінально-правової політики. Водночас внесення змін до національного законодавства слід обережно, з урахуванням відмінностей КК України та зберігаючи власний суверенітет при формуванні публічної сфери, якою є галузь кримінального права. Однак заглиблення у кримінальне право ЄС є першочерговим завданням, що стоїть перед правниками. Терміном «кримінальне право ЄС» позначають систему правових норм, які регламентують співробітництво держав-членів ЄС у боротьбі зі злочинністю[1, с.313]. Відтак наявність норм кримінально-правового характеру у рамках права ЄС є результатом досягнутого політичного компромісу в умовах зростання злочинності та усвідомлення потреби гармонізації законодавства задля попередження та ефективної протидії її проявам спільними зусиллями[2, с.162].

Фахівці у галузі кримінального права, аналізуючи завдання щодо формування кримінально-правової політики України в умовах євроінтеграції відзначають багато існуючих викликів та особливостей. Зокрема М.І. Хавронюк називає п'ять складових європеїзації кримінального права України[3, С.18-19], з-поміж яких: приведення у відповідність до правової системи Європейського Союзу (*acquis communautaire*) кримінального законодавства України, а також відповідних судових рішень, які будуть прийматися на його основі; ратифікація договорів Ради Європи, які Україна поки що лише підписала; аудит відповідності кримінального законодавства України положенням всіх договорів в межах ООН, Ради Європи, МВФ та інших міжнародних організацій; запозичення позитивного досвіду інших європейських країн щодо кримінально-правового регулювання; остаточна відмова від радянсько-російської спадщини. Своєю чергою В.О. Навроцький наголошує на тих надбаннях вітчизняного кримінального права, від якого не варто відмовлятися називаючи певні прогресивні ідеї, що знайшли втілення у Проекті КК. До них відносить: пріоритетний розвиток положень Загальної частини; встановлення ступеня тяжкості злочинів залежно від заподіяної шкоди та «прив'язування» санкції до ступеня тяжкості; уніфікація ознак, з урахуванням яких підвищується чи знижується ступінь тяжкості злочину, та, відповідно, змінюється караність; регламентація у КК правил кримінально-правової кваліфікації[4, С.73-74].

Видається, що для успішного формування кримінально-правової політики України в умовах євроінтеграції слід враховувати наступні особливості:

1. Специфіка джерел європейського кримінального права. Йдеться не лише про акти ЄС але й Ради Європи, які є різними міжнародними інституціями. Європейський Союз це перш за все економічний Союз. Однак, коли ми говоримо про забезпечення верховенства права, то йдеться саме про Раду Європи. Підтвердженням цьому є й те, що умовою для вступу в ЄС є членство в Раді Європи. Тому, якщо говорити про джерела кримінального права ЄС, то слід говорити не лише про акти Європейського Парламенту та Ради, але й договори щодо запобігання окремим видам злочинів, ухваленими Радою Європи. При цьому до джерел кримінального права ЄС слід відносити ті акти, які були ухвалені в Маастрихтський період

(1993-2009р.р.), коли діяв Договір про Європейський Союз в його первинній редакції[5, с.716], так і ті, що ухвалені в Лісабонський період, коли прийнято нову редакцію Договору про функціонування Європейського Союзу (починаючи з 2009 року, якщо звісно акти попереднього періоду не були відкликані, скасовані чи змінені). До таких типів джерел кримінального права ЄС належать конвенції, рамкові рішення, директиви, регламенти. Основним правовим інструментом впливу ЄС на національні правові системи, на сьогоднішній день, є директива – нормативний акт ЄС, який надає державам-членам дискрецію у здійсненні регулювання суспільних відносин, зобов'язуючи їх лише в частині результату, що має бути досягнутий у визначені строки. Імплементация директив не передбачає дослівного перенесення у текст національного кримінального закону їх положень, але так, щоб зберігався загальний правовий контекст однак це має бути зроблено у спосіб, що відповідає вимогам ясності та правової визначеності. Засоби національного кримінального права мають відповідати певним мінімальним вимогам (так званій мінімальній тріаді), тобто бути ефективними, пропорційними та стримувальними[5, с.678].

2. Внесення змін до кримінального законодавства одночасно не порушуючи та не відмовляючись від ефективних вітчизняних засобів кримінально-правового реагування. Відомо, що ст.83 Договору про функціонування Європейського Союзу встановлено, що шляхом ухвалення директив Європейський Парламент та Рада можуть встановлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері особливо тяжкої злочинності транскордонного змісту, що випливає з природи або наслідків таких злочинів або з особливої необхідності спільно боротися проти них. До сфери такої злочинності належать: тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотиками, незаконна торгівля зброєю, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини та організована злочинність. Залежно від тенденцій розвитку злочинності Рада може ухвалити рішення, що визначає інші сфери злочинності згідно з критеріями, визначеними в цій частині[5, с.734]. Змінювати вітчизняне кримінальне право, переймати європейський досвід кримінально-правової політики варто з обережністю, насамперед, враховуючи національні правові й культурні традиції, правила законодавчої техніки тощо. Скажімо на сьогодні у чинному КК України можна назвати чимало нововведень, що привнесені до вітчизняного законодавства на виконання вимог міжнародних інституцій, які відверто можна назвати непотрібними, такими, що зайвий раз перевантажують статті КК новими невідомими термінами й конструкціями, які ускладнюють розуміння їх змісту, що веде до помилок у правозастосуванні. Зокрема, йдеться про доповнення КК України ознаками складів кримінальних правопорушень, що вказують на способи їх вчинення, інші казуїстичні ознаки, за відсутності яких скоєне цілком охоплюється існуючими загальними складами посягань чи інститутами кримінального права або ж навпаки можуть кваліфікуватися в межах чинних норм, зокрема за сукупністю кримінальних правопорушень. Наприклад, Директива ЄС 2024/1385 щодо боротьби з насильством проти жінок та домашнім насильством передбачає звернення до держав-членів ЄС криміналізувати певну поведінку, за яку вже встановлено відповідальність у КК України. Такі злочинні прояви визначено в ст. 5 «Поширення інтимних або оброблених матеріалів без згоди», ст.6 «Кіберпереслідування», ст.7 «Кібердомогання» зазначеного міжнародного акту. У вказаних статтях визначено зокрема такі форми протиправної поведінки як неодноразове або постійне спостереження за особою за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій без її згоди або без законного дозволу на це з метою відстеження або моніторингу пересування та діяльності цієї особи, якщо такі дії ймовірно завдають тяжкої шкоди цій особі[6] (кіберпереслідування) або оприлюднення за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій матеріалів, що містять персональні дані особи, без згоди цієї особи з метою спонукання інших осіб завдати цій особі фізичної чи серйозної психологічної шкоди[6] (кібердомогання, п.д). За своєю суттю відповідні посягання становлять втручання у приватне життя особи (приватність). Адже йдеться про спостереження за особою без її згоди. Вчинення зазначених діянь з використанням інформаційно-

телекомунікаційних технологій може кваліфікуватися додатково в межах чинних ст.ст. 361-362 КК України. Вирішити питання із способом вчинення кримінальних правопорушень за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій можна також шляхом доповнення потрібних складів кримінальних правопорушень відповідними ознаками[7, с.168]. Іншим прикладом може слугувати доповнення ст. 258-4 КК України, що передбачає відповідальність за сприяння вчиненню терористичного акту такими ознаками як «озброєння особи з метою вчинення терористичного акту», «проходження навчання тероризму». Відповідні доповнення здійснено у зв'язку з ратифікацією Україною Додаткового протоколу до конвенції Ради Європи про запобігання тероризму[8]. Про надання інструкцій особі про методи чи засоби для вчинення терористичного злочину, отримання особою відповідних навиків впливає також і з Директиви (ЄС) 2017/541 від 15.03.2017 про боротьбу з тероризмом (ст. 7 та ст. 8 Директиви) [9]. За своїм змістом «проходження навчання тероризму» це діяння, які уже охоплюються наявним інститутом кримінального права та відповідають такій стадії вчинення кримінального правопорушення, як готування (ст.14 КК України). Своєю чергою, «озброєння особи з метою вчинення терористичного акту» може бути частиною навчання або проходження навчання тероризму та також визнаватися підготовчою діяльністю до вчинення терористичного посягання.

3. Гармонізація кримінального права України з урахуванням практики Суду ЄС. Крім приведення національного кримінального законодавства у відповідність до вимог ЄС потрібно ще й враховувати практику Суду ЄС, який здійснює тлумачення нормативних актів ЄС. Рішення Суду ЄС забезпечують вдосконалення права ЄС, конкретизуючи та розширюючи його понятійний апарат. Функція Суду ЄС – забезпечення єдності судової практики та однакових підходів до тлумачення норм права, ухвалених ЄС. Як слушно вказується в юридичній літературі, Суд ЄС «добудовує» право ЄС, прояснюючи (конкретизуючи) його норми[5, с.643]. Основні аспекти впливу практики Суду ЄС на наближення законодавства до права ЄС проявляються через відповідні правові принципи, яких дотримується Суд ЄС у своїй прецедентній практиці[10]. З-поміж них: принцип прямої дії та верховенства права ЄС, які фактично передбачають правовий захист через відповідальність держав за порушення права ЄС.

4. Обов'язкове поглиблене вивчення європейського кримінального права. Врешті, варто наголосити на важливості фахової юридичної освіти, яку мають отримувати майбутні правники для того, щоб ефективно формувати кримінально-правову політику держави як повноправного члена європейської спільноти. Це передбачає наявність ґрунтовних знань та умінь, щоб у випадку необхідності уміти відстояти наявні інститути кримінального права України без внесення змін та коректив, а де, все-таки, потрібно, обрати найкращий зарубіжний досвід для наслідування з уникненням відвертих помилок та суперечностей з вітчизняним законодавством. Для цього необхідно без зволікань запроваджувати обов'язкове вивчення європейського кримінального права для здобувачів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю «Право».

Таким чином для виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо адаптації кримінального права з кримінальним правом ЄС, при формуванні кримінально-правової політики необхідно враховувати такі особливості: специфіку джерел європейського кримінального права, внесення змін до кримінального законодавства має відбуватися за умови збереження ефективних вітчизняних надбань у зазначеній сфері, гармонізація законодавства з урахуванням практики Суду ЄС, здобуття вітчизняними правниками ґрунтовних знань з європейського кримінального права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зелінська Н.А. Євроінтеграційні процеси в сфері транснаціонального кримінального права. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 20 травня 2016 р. Одеса, 2016. С. 313-315.

2. Ананкіна Т.М., Чорнозуб Л.В. Гармонізація кримінального права держав-членів Європейського Союзу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Серія: Кримінальне право та процес. 2022. № 1. С.160-165.
3. Хавронюк М.І. Європеїзація кримінального права: про що йдеться? *Європеїзація кримінального права України*: матеріали міжнар. наук. конф., що відбулася 19 груд. 2024 р. / [редкол.: Ю. А. Пономаренко (голова) та ін.]; Коміс. з питань прав. реформи при Президентові України [та ін.]. Харків: Право, 2025. С.15-21
4. Навроцький В.О. Від якого спадку нам не слід відмовлятися та українізація європейського кримінального права. *Європеїзація кримінального права України*: матеріали міжнар. наук. конф., що відбулася 19 груд. 2024 р. / [редкол.: Ю. А. Пономаренко (голова) та ін.]; Коміс. з питань прав. реформи при Президентові України [та ін.]. Харків: Право, 2025. С.70-75.
5. Задоя К. Основи європейського кримінального права: навч. посібник. Одеса: Фенікс, 2024. 828с.
6. Directive (EU) 2024/1385 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence. URL.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024L1385&q id=1729367822631> (дата звернення: 02.10.2025).
7. Горпинюк О.П. Криміналізація кіберпереслідування у світлі гармонізації КК України до «acquis ЄС» Європеїзація кримінального права України: матеріали міжнар. наук. конф., що відбулася 19 груд. 2024 р. / [редкол.: Ю. А. Пономаренко (голова) та ін.]; Коміс. з питань прав. реформи при Президентові України [та ін.]. Харків: Право, 2025. С.164-169
8. Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, підписаного Україною 28 жовтня 2015 року. (Додатковий протокол ратифіковано із заявою Законом №2589-IX від 20.09.2022). URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-15/print (дата звернення: 02.10.2025).
9. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. URL.: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A32017L0541> (дата звернення: 02.10.2025).
10. Смирнова К., Монаєнко А. Роль практики Суду ЄС у наближенні законодавства до права ЄС. Юридична газета. 2025. URL.: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/rol-praktiki-sudu-es-u-nablizheni-zakonodavstva-do-prava-es.html>

Грицан О.А., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

ЛІКВІДАЦІЯ МІНІСТЕРСТВА ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ ЯК ПРОЯВ НЕГАТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В ДЕРЖАВНІЙ ЕКОЛОГІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ

Однією з необхідних умов реалізації державної політики в тій чи іншій сфері є функціонування стабільної системи відповідних органів державної влади. Сказане не є винятком і щодо державної політики у сфері охорони довкілля та раціонального природокористування. На жаль, впродовж років незалежності профільне міністерство у сфері охорони навколишнього природного середовища зазнавало постійних реорганізацій, а також переформатувань у системі підпорядкованих органів.

У липні 2025 року сталася, без перебільшень, найсуперечливіша з таких реорганізацій. У її результаті діюче на той момент Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів було ліквідоване шляхом об'єднання його з Міністерством аграрної політики та Міністерством економіки [1]. У результаті було створено Міністерство економіки, довкілля та сільського